

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ЗАГАЛЬНА ПСИХОДІАГНОСТИКА”
(для бакалаврів)**

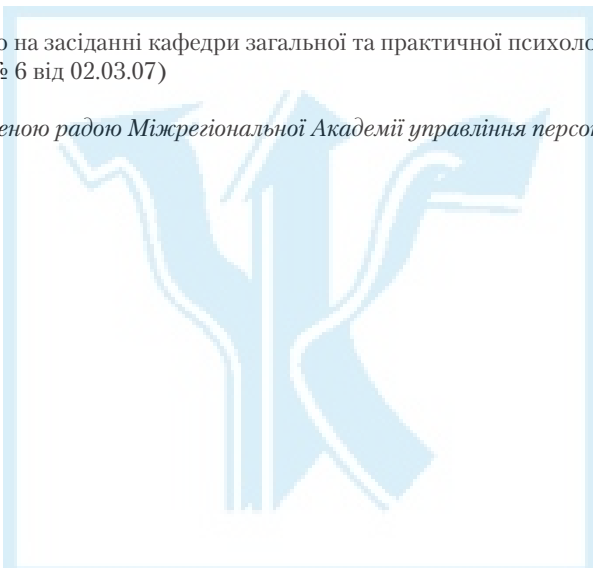
МАУП

Київ 2007

Підготовлено доцентом кафедри загальної та практичної психології
О. Б. Мельничук

Затверджено на засіданні кафедри загальної та практичної психології
(протокол № 6 від 02.03.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Мельничук О. Б. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Загальна психодіагностика” (для бакалаврів). — К.: МАУП, 2007. — 44с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план дисципліни, методичні вказівки щодо організації самостійної роботи, основні поняття до кожної теми, питання для самоконтролю, список літератури для обов'язкової роботи з першоджерелами, творчі завдання та проблемні ситуації, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2007

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні рекомендації підготовлено відповідно до програми курсу “Загальна психодіагностика”.

Самостійна робота студентів посідає важливе місце у навчальному процесі вузу. Щоб стати висококласними фахівцями у галузі практичної та медичної психології, нинішні студенти мають постійно набувати професійних знань, умінь і навичок та успішно застосовувати їх на практиці.

Завдання для самостійної роботи спрямовані на те, щоб сприяти свідомому, творчому засвоєнню теоретичних основ сучасної психодіагностики, розвивати пізнавальну активність, активізувати прагнення до самоосвіти в ході професійного становлення, насамперед глибшому засвоєнню курсу загальної психодіагностики в ході підготовки студентів до семінарсько-практичних занять.

Методичні рекомендації побудовано за такою схемою:

- на початку кожної теми містяться методичні вказівки щодо організації самостійної роботи під час підготовки до семінарсько-практичних занять саме з цієї теми;
- далі виділено основні поняття, що обов’язково мають бути відображені студентом у психологічному словнику термінів;
- визначено питання для самоконтролю знань;
- для обов’язкової роботи з першоджерелами наведено список літератури, яку студент має занотувати або ж законспектувати в цілому чи її окремі частини (залежно від теми або проблеми, що розглядатиметься на семінарсько-практичному занятті);
- творчі завдання (проблемні ситуації) спрямовані на розвиток умінь застосовувати набуті теоретичні знання в практиці психодіагностичної роботи.

Залежно від спеціалізації, організації навчального процесу (денна, заочна, вечірня, дистанційна форми навчання) та часу, визначеного в навчальних планах на семінарсько-практичні заняття, деякі із запропонованих завдань можуть бути відібрані для самостійної роботи студентів, визначені процедури їх виконання та оцінювання результатів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ЗАГАЛЬНА ПСИХОДІАГНОСТИКА”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Психодіагностика як наука і практична діяльність
1	Наукова психодіагностика і психодіагностична практика
2	Психодіагностичні методи
3	Метод тестів у психодіагностиці
4	Проективний метод як діагностична процедура
5	Психометричні основи психодіагностики. Показники якості психологічного обстеження
6	Організація і проведення психологічного обстеження. Фактори (змінні), що впливають на результати психодіагностичного обстеження
7	Психодіагностичний процес
	Змістовий модуль II. Психодіагностична практика
8	Діагностика інтелекту та пізнавальних процесів
9	Типологічна діагностика та діагностика рис особистості. Особистісні опитувальники
10	Психодіагностика мотивації
11	Діагностика міжособистісних стосунків
12	Психодіагностика індивідуальної свідомості та самосвідомості
Разом годин: 162	

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
з дисципліни
“ЗАГАЛЬНА ПСИХОДІАГНОСТИКА”

Змістовий модуль I. Психодіагностика як наука і практична діяльність

Тема 1. Наукова психодіагностика і психодіагностична практика

Методичні вказівки: при виконанні завдань студентам необхідно звернути увагу на особливості становлення предмета загальної

психодіагностики, на структуру, завдання, принципи, стан сучасної психодіагностики. Під час вивчення рекомендованої літератури слід звернути особливу увагу на історію виникнення й розвитку загальної психодіагностики як спеціальної галузі психологічної науки, ознайомитися з внеском у розвиток психодіагностики Г. Роршаха, Ф. Гальтона, Дж. Кеттелла, А. Біне, Ч. Спірмена та ін.

Важливо звернути увагу на специфіку основних психодіагностичних ситуацій, особливості використання різної психодіагностичної літератури та конкретних методик у практиці психодіагностичних досліджень.

Для самостійного опрацювання виносяться питання про зв'язок психодіагностики з іншими науками, визначення місця та значення психодіагностики при наданні психологічної допомоги особистості, також про становлення психодіагностики в дореволюційній Росії та СРСР.

Словникова робота: діагностика, психодіагностика, діагностичне обстеження, диференційно-діагностичне дослідження, ситуація клієнта, ситуація експертизи, П-методики, О-методики, сертифіковані методики.

Питання для самоконтролю:

1. Що вивчає психологічна діагностика?
2. Особливості становлення предмета психодіагностики.
3. Передумови виникнення психодіагностики як науки.
4. У чому полягають основні особливості розвитку психодіагностики як науки в різні періоди ХХ ст.?
5. У чому полягають особливості застосування тестів в освіті?
6. Розкрийте особливості основних етапів розвитку вітчизняної психодіагностики.
7. Що визначає структуру сучасної психодіагностики?
8. Як пов'язана психодіагностика з іншими напрямками досліджень?
9. Назвіть основні психодіагностичні ситуації. Чим вони визначаються?
10. Як пов'язані основні психодіагностичні ситуації та завдання психодіагностики?
11. Розкрийте зміст основних професійно-етичних принципів у психодіагностиці.

Робота з першоджерелами (анотування літератури):

1. *Бурлачук Л. Ф.* О дилетантстве в психологической диагностике // Вопр. психологии. — 1993. — № 5. — С. 116.
2. *Войтко В. И., Гильбух Ю. З.* О некоторых основных понятиях психодиагностики // Вопр. психологии. — 1976. — № 4. — С. 18.

Творчі завдання (проблемні ситуації):

Завдання 1. Уявіть, що наведені висловлювання адресовані вам. Спробуйте відреагувати на них. Чи припустимо будь-де непрофесійне чи некоректне використання психодіагностичних методик?

1. *Ти можеш мені дати бланки Стенфорд-Біне або чогось ще, що засвідчує підготовленість до школи? Мій племінник наступного тижня йде до школи, а тому проходить обстеження. Мені хотілося б трохи потренувати його, щоб він міг показати добрі результати.*
2. *Для удосконалення навчання в нашому коледжі потрібен IQ-тест, що не враховує впливу міжкультурних відмінностей і дозволяє вимірювати вроджений потенціал дитини.*
3. *Вчора ввечері я відповів на питання інтелектуального тесту, опублікованого в журналі "Ой так!", і отримав IQ, що дорівнює 80; я вважаю, що психологічні тести просто нерозумні.*
4. *Моя сусідка по кімнаті вивчає психологію. Вона дала мені особистісний тест, згідно з яким я протестована як паранояльна психопатка. Мене це так вразило, що я навіть не ходжу на побачення зі своїм хлопцем.*
5. *Минулого року з дослідницькою метою Ви давали нашим працівникам новий особистісний тест. Нам хотілося б мати їх тестові показники у картотеці відділу кадрів.*
6. *У нашій школі нема психолога, тому факультативні заняття для старшокласників проводить вчитель фізкультури, який цікавиться психодіагностикою. Йому потрібні методики та ключі, щоб заняття набули практичного характеру.*

Завдання 2. З наведеного списку визначте, які з перелічених завдань перебувають у компетенції психолога, який бере участь у судово-психологічній експертизі.

Діагностика здібностей обвинувачуваних, свідків і потерпілих; визначення мотивів злочину; діагностика їх індивідуально-психологічних і вікових особливостей; визначення рівня розумового розвитку;

встановлення обставин злочину; встановлення здатності потерпілих від сексуальних злочинів правильно сприймати та оцінювати характер і значення здійснюваних з ними дій; встановлення причин злочину; визначення міри провини звинувачуваного; визначення здатності неповнолітніх звинувачуваних з розумовою відсталістю усвідомлювати значення своїх дій і регулювати їх; діагностика рівня девіації звинувачуваного; визначення можливості здійснення злочину підозрюваним; діагностика емоційно-афективних станів звинувачуваних на час здійснення злочину; визначення можливості виникнення різних психічних явищ, що перешкоджатимуть адекватному виконанню професійних функцій (в авіації, автомобільному та залізничному транспорті, роботі операторів АС та диспетчерів тощо); визначення наявності чи відсутності у особи в період, що передує смерті, психічного стану, що детермінує самогубство.

Завдання 3. Виберіть правильні відповіді із запропонованих варіантів. Обґрунтуйте свою думку.

Результати психодіагностичного обстеження, особливо неблагополучні, ... а) обов'язково повідомляються самому клієнту; б) доводяться до відома зацікавлених в обстеженні осіб (батьків, вчителів, керівників); в) приховуються від клієнта; г) повідомляються клієнту в етично м'якій формі, що орієнтує на самостійне прийняття необхідних рішень; д) всі відповіді правильні; е) всі відповіді неправильні.

Література [3; 6; 10–13; 16–18; 68; 112; 114; 129; 131]

Тема 2. Психодіагностичні методи

Методичні вказівки: при вивченні цієї теми та підготовці самостійних завдань студентам необхідно звернути увагу на особливості взаємозв'язку методології, методів і методик, а також специфіку особливого дослідницького методу — діагностичного, що реалізується в трьох основних діагностичних підходах: об'єктивному, суб'єктивному та проєктивному. Особливу увагу слід звернути на специфіку кожного методу психодіагностики та його діагностичні можливості.

Для самостійного опрацювання виносяться питання адаптації зарубіжних тестів і ті, що стосуються проблеми діагностичного підходу та діагностичного методу.

Словникова робота: психодіагностичний метод, об'єктивний підхід, суб'єктивний підхід, проєктивний підхід, метод, методика, вербальні методи, невербальні методи, банк завдань, клінічні мето-

ди, експертні методи, кодифікація ознак, контент-аналіз, матеріал спостереження, протокол спостереження, репертуарні сітки, стандартизовані та хронометричні методики, економічна оптимальність, рейтингові шкали, графічні методи, уніфікована методика, каузометрія, принцип комплексної психодіагностики.

Питання для самоконтролю:

1. Сутність психодіагностичного методу.
2. Які основні підходи виділяють у психодіагностичному методі?
3. Назвіть основи класифікації психодіагностичних методів.
4. Які методи виділяють за критерієм завершеності циклу психологічного дослідження?
5. Порівняйте формалізовані та малоформалізовані методики. Що в них спільного та відмінного?
6. Які методи розрізняють за методичним принципом, що лежить в їх основі?
7. Які вимоги висуваються до користувачів психодіагностичних методик?

Робота з першоджерелами (анотування літератури):

1. *Ананьев Б. Г.* Комплексное изучение человека и психологическая диагностика // *Вопр. психологи.* — 1968. — № 6.
2. *Ананьев Б. Г.* О методах современной психологии // *Психодиагностические методы (в комплексном лонгитюдном исследовании студентов).* — Л.: Изд-во ЛГУ, 1976.
3. *Ломов Б. Ф.* Методологические и теоретические проблемы психологии. — М.: Наука, 1984.

Творчі завдання (проблемні ситуації):

Завдання 1. Які з наведених тверджень правильні?

1. *Методологічні принципи — це конкретне втілення методів у відповідності з цілями дослідження.*
2. *Термін “спостереження” використовується в психології у трьох різних значеннях: спостереження як діяльність, метод і методика.*
3. *Головне в методиці спостереження — записувати свої враження про те, що відбувається.*

Завдання 2. Про які методи психодіагностичного дослідження йдеться в наступних фрагментах?

1. Цей метод широко використовується в психодіагностиці особистості. Експертами можуть виступати особи, які добре знають обстежуваного. Головна особливість методу полягає в тому, що його використовують не як опис кількісних проявів властивостей, а як кількісну оцінку їх проявів, а також вираженості тих чи інших елементів поведінки. Результати цього методу фіксують вираженість більш чи менш дрібних елементів поведінки. Узагальнення зафіксованих результатів здійснює професійний психолог.
2. Спеціалізовані методи психологічного дослідження, за допомогою яких можна отримати кількісну та якісну характеристику досліджуваного явища. Від інших методів дослідження вони відрізняються тим, що передбачають стандартизовану процедуру збирання, оброблення даних, а також їх інтерпретацію.
3. Різновид попереднього методу, що передбачає оцінювання психіки та поведінки людей не на основі вербальних запитань, а на основі виконаних завдань. З цією метою обстежуваному пропонується виконати серію спеціальних завдань, за підсумками робиться висновок про досліджуваний феномен.
4. Цей різновид того ж методу ґрунтується на системі завчасно підібраних і перевірених, з погляду валідності та надійності, питань, що дають можливість з відповідей обстежуваних зробити висновки про їх певні психологічні якості.

Завдання 3. Закінчіть твердження.

1. Констатувальний експеримент виявляє...
  2. Діалогічні (інтерактивні) техніки, на відміну від об'єктивних тестів, ...
  3. Контент-аналіз як психодіагностична процедура передбачає ...
- Література [1–3; 5–7; 9; 13; 15–19; 25; 44; 50; 56; 69; 70; 71; 86; 89; 95; 106; 107; 109; 116; 118–120; 129; 131; 136; 140; 147; 155]

Тема 3. Метод тестів у психодіагностиці

Методичні вказівки: під час підготовки до заняття і виконання завдань самостійної роботи слід звернути увагу на особливості становлення тестового методу в психодіагностиці. Студенти повинні добре засвоїти особливості сучасних психологічних тестів, їх структуру, розуміти поняття норми та відхилення в тесті, знати види тес-

тів, що використовуються в психодіагностиці, та їх діагностичні можливості.

Слід також звернути увагу на зміст понять “комп’ютерні” та “комп’ютеризовані” тести, чітко розуміти переваги та недоліки такого методу тестування як в індивідуальному, так і в груповому обстеженні.

Для самостійного опрацювання виносяться питання щодо проблеми “об’єктивних” тестів особистості в психодіагностиці та адаптації зарубіжних тестів.

Словникова робота: психологічний тест, тестові показники, норма та відхилення в тесті, тести досягнень, тести інтелекту, тести креативності, тести критеріально-орієнтовані, тести особистості, тести спеціальних здібностей, тести групові та індивідуальні, тести вербальні та практичні, тести швидкості та результативні, тести апаратні та бланкові, комп’ютерні тести, комп’ютеризовані тести, ключ до тесту, нормальний розподіл, тест-опитувальник, педагогічні тести, психодіагностичний профіль, пункти тесту, розподіл тестових балів, стандартизація тесту, рестандартизація тесту, вільна відповідь, стандартне відхилення, соціально-психологічний норматив, соціокультурний норматив, статистичні норми.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке тест?
2. Основні компоненти тесту.
3. Визначте основні переваги та недоліки методу тестування.
4. Назвіть основні види тестів.
5. Відмінність “комп’ютерних” і “комп’ютеризованих” тестів.
6. У чому полягає проблема адаптації зарубіжних тестів?

Робота з першоджерелами (конспектування літератури):

1. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование. — 7-е изд. — СПб.: Питер, 2003. — С. 15–103.

Творчі завдання (проблемні ситуації):

Завдання 1. Постанова 1936 р. “Про педологічні перекручення в системі Наркомпросів” призвела до майже повної заборони тестової практики в СРСР. Трагічні наслідки цієї постанови широко відомі. *З погляду сьогодення розуміння проблеми спробуйте зрозуміти мотивацію авторів постанови. Чи було все-таки в ній раціональне зерно,*

чи це був тільки суто політичний крок? Чи не потребує сучасна вітчизняна психологічна практика деяких обмежень (якщо НІ, то чому; якщо ТАК, то яких саме)?

Завдання 2. Класифікуйте методики, наведені у списку, за трьома основами: а) за метою використання; б) за процедурою проведення; в) за змістом.

Тести професійного відбору, практичні тести, тести досягнень, соціометричні методики, групові тести, тести профпридатності, вербальні тести, графічні тести, тести міжособистісних стосунків, тести інтересів, тести установок, тести здібностей, особистісні тести, тести емоційної регуляції, апаратурні методики, проєктивні тести, діагностика підготовленості до школи, клінічні тести, індивідуальні тести, тести конформності, тести психологічної сумісності, опитувальники, тести “олівець-папір”, інтелектуальні тести, тести діагностики темпераменту.

Завдання 3. Об'єднайте перераховані параметри в дві групи, що характеризують особливості індивідуального та групового тестування. Поясніть переваги та недоліки обох видів обстеження.

Врахування індивідуальних особливостей; можливість одночасного тестування великих груп; неможливість врахування випадкових факторів (хвороба, втома, емоційний дискомфорт); можливість досягнення взаєморозуміння з обстежуваним; ставлення завдань через мікрофон; отримання великого обсягу даних; можливість спостереження за тим, як виконується завдання; розробка стандартизованих програм тестування; ставлення завдань у максимально формалізованому вигляді; використання складних категорій відповідей; спрощення функцій експериментатора; можливість використання проєктивних методик; спрощення інструкцій; одноманітність умов проведення обстеження; об'єктивність при обробці даних; обробка результатів комп'ютерним способом; економія тестового стимульного матеріалу; легкість збирання даних; швидкість збирання даних (економія часу); малий репертуар форм завдань; застосування гнучких тестових завдань.

Література [1; 3; 5–7; 16; 18; 21; 22; 41; 43; 53; 69–71; 77; 82; 125; 131; 159–161]

Тема 4. Проєктивний метод як діагностична процедура

Методичні вказівки: студенти повинні чітко визначати специфічні характеристики різних видів проєкції; знати принципи, що лежать в основі проєктивного дослідження; розкривати ознаки проєктивних

методик. Засвоєння інформації в межах теми передбачає також знання класифікації проєктивних методик і специфіки їх застосування в різних психодіагностичних ситуаціях.

Для самостійного опрацювання виносяться питання про розуміння проєкції як феномену та методу дослідження. Особливу увагу слід звернути на визначення діагностичних можливостей проєктивних методик, а також проблему безсвідомого в проєктивному психодіагностичному обстеженні.

Словникова робота: проєкція, проєктивні методики, проєктивно-діагностична гра, конструктивні методики, конститутивні техніки, інтерпретативні техніки, катарсичні техніки, експресивні техніки, імпресивні техніки, адитивні техніки, рефрактивні техніки.

Питання для самоконтролю:

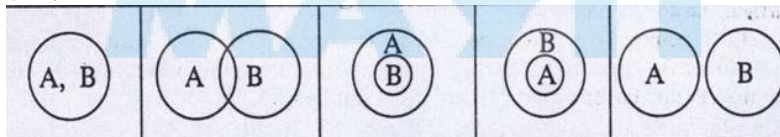
1. Що таке проєкція?
2. Розкрийте специфічні характеристики різних видів проєкції.
3. Які принципи лежать в основі проєктивного дослідження та визначають “проєктивну гіпотезу”?
4. Визначте основні ознаки проєктивних методик.
5. Які види проєктивних методик окреслив Л. Франк?
6. У чому полягає проблема застосування проєктивного підходу в сучасній психодіагностиці?

Робота з першоджерелами (конспектування літератури):

Беллак Л. О проблемах концепции проекции // Проективная психология: Пер. с англ. — М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. — С. 10–29.

Творчі завдання (проблемні ситуації):

Завдання 1. В якому із наведених відношень знаходяться пари понять:

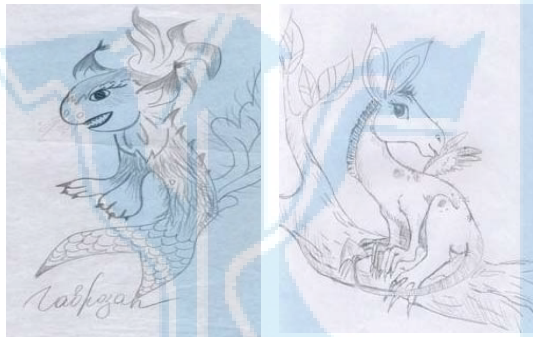
1. а) проєктивний підхід — б) проєктивний метод;
2. а) проєктивний метод — б) проєктивна методика;
3. а) експеримент — б) проєктивна методика;
4. а) спостереження — б) проєктивна методика;

5. а) проєктивна методика – б) тест Роршаха;
6. а) діагностика особистості – б) проєктивне дослідження;
7. а) проєктивна методика – б) аналіз почерку.

Завдання 2. Виберіть правильний варіант. Обґрунтуйте свою відповідь.

Проєктивне дослідження частіше всього ... а) інтуїтивне; б) творче; в) алгоритмізоване; г) всі відповіді правильні; д) всі відповіді неправильні.

Завдання 3. Які діагностичні судження можна зробити на основі таких малюнків?

Рис. 1. Малюнок неіснуючої тварини обстежуваної Олександри, 25 років

Рис. 2. Малюнок неіснуючої тварини обстежуваної Ірини, 18 років

Рис. 3. Малюнок неіснуючої тварини обстежуваної Ольги, 19 років

Рис. 4. Малюнок неіснуючої тварини обстежуваного Сергія, 15 років

Розповідь про тварину (див. рис. 3): *Флаєр не має постійного місця проживання, як і всі інші Флаєри, що народились у казковій країні Флайрандії. Флаєр літає по всьому світу і допомагає тим людям, які знаходяться в біді. Його довгий носик є символом допомоги всім-всім.*

Флаєр любить чистоту і красу, порядок і любов. До цього він закликає всіх, кому допоміг, і тих, кому лише збирається допомогти.

Флаєр полюбляє довго спати, бо вважає, що саме сон робить його здоровим, сильним і поліпшує настрій.

Флаєр дуже любить їсти, але ніколи не їсть занадто. Особливо йому до вподоби фрукти, солодощі, овочеві салати та смажена картопля. (У тексті збережено мовні стилістичні особливості автора малюнка.)

Розповідь про тварину (див. рис. 4): *Dimbos – лесной житель, весьма добрый, но не очень доверчивый, любит купаться в прохладной ночной воде, заваленной золотом осени, поблескивающей от лунного света. Обожаает жевать трюфеля, наблюдая за окружающим его миром, постоянно что-то или кого-то ища, но при этом всегда остается одинок. Мечта – пожить в горах и попробовать яблоки. (У тексті збережено мовні стилістичні особливості автора малюнка.)*

Рис. 5. Малюнок неіснуючої тварини обстежуваної Катерини, 20 років

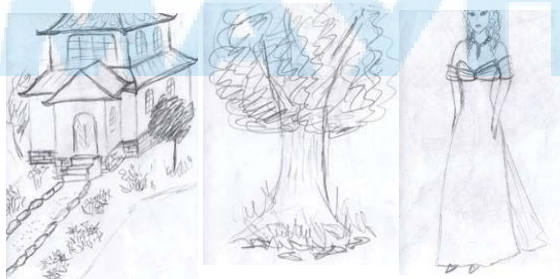

Рис. 6. Малюнок обстежуваної Марини, 21 рік (“Дім-Дерево-Людина”)

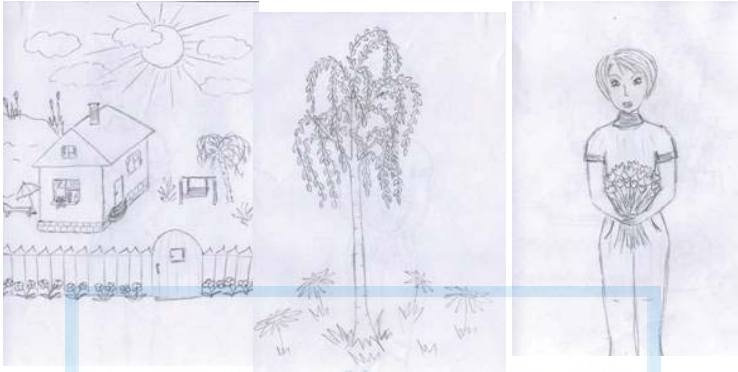

Рис. 7. Малюнок обстежуваної Лідії, 16 років (“Дім-Дерево-Людина”)

Рис. 8. Малюнок обстежуваного Юрія, 34 роки (“Дім-Дерево-Людина”)

Література [2; 3; 5–7; 15; 18; 26; 34; 68; 84; 96; 97; 117; 131; 136]

Тема 5. Психометричні основи психодіагностики. Показники якості психологічного обстеження

Методичні вказівки: студенти повинні чітко засвоїти поняття психометрики, основні психометричні вимоги до методик (репрезентативність, надійність, валідність і стандартизація психодіагностичного інструментарію). Знати основні типи даних у психодіагностиці та їх характерні особливості (L-дані, Q-дані, T-дані).

При підготовці до заняття особливу увагу слід звернути на питання рівнів і шкал (номінальний, ординальний, інтервальний, відношень, абсолютний) і видів (нормативний, критеріальний, іспативний) вимірів.

Для самостійного опрацювання виносяться питання специфікації та стандартизації тестів.

Словникова робота: психометрика, репрезентативність, вибірка стандартизації, генеральна сукупність, репрезентативність тестових норм, тематична репрезентативність тесту, надійність, помилка виміру, стандартна помилка виміру, ретестова надійність, еквівалентна надійність, валідність, змістовна валідність, зовнішня і внутрішня валідність, конструктна валідність, конвергентна і дискримінативна валідність; практична і прогностична валідність; інкрементна та диференціальна валідність, шкала достовірності, феномен соціальної бажаності, вимір, дискримінативність тесту, іпсативні норми, квартиль, конверсійна таблиця, конкурентна валідність, критеріальні норми, критеріальний показник, критерій валідності, надійність-валідність експертних оцінок.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні психометричні вимоги до психодіагностичних методик. Чим обумовлені такі вимоги?
2. Що таке стандартизація методики?
3. Що таке рестандартизація тесту?
4. Умови формування вибірки стандартизації.
5. Статистична норма та соціально-психологічний норматив: схожість і відмінності.
6. Розкрийте зміст поняття “надійність методики”. Які є види надійності та як вони доводяться?
7. Що таке валідність? Основні види валідності та їх сутність.
8. Що таке достовірність тесту?

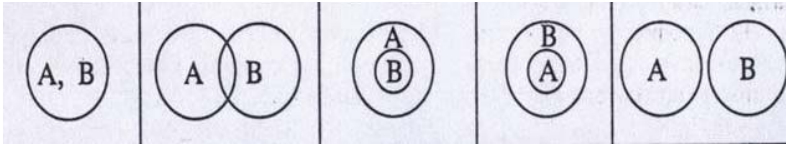
Робота з першоджерелами (анотування літератури):

1. *Анастаси А., Урбина С.* Психологическое тестирование. — 7-е изд. — СПб.: Питер, 2003. — С. 64–226.
2. *Клайн П.* Справочное руководство по конструированию тестов. Введение в психометрическое проектирование: Пер. с англ. / Под ред. Л. Ф. Бурлачука. — К.: ПАН Лтд, 1994. — 283 с.

Творчі завдання (проблемні ситуації):

Завдання 1. В якому із наведених відношень знаходяться пари понять:

1. а) психодіагностика – б) психометрика;
2. а) психометрика – б) репрезентативність;
3. а) репрезентативність – б) стандартизація методики;
4. а) стандартизація – б) рестандартизація;
5. а) надійність – б) валідність;
6. а) номінальний вимір – б) іпсативний вимір;
7. а) L-дані – б) Q-дані.

Завдання 2. Виберіть правильний варіант. Обґрунтуйте свою відповідь.

Надійність діагностичної методики – це: а) відповідність методики параметру, що вимірюється; б) незалежність процедури виміру від випадкових факторів; в) відповідність тестових норм вибірки стандартизації нормам тієї популяції, для якої використовується тест; г) адекватність психологічній теорії, з якою працює психолог; д) всі відповіді правильні; е) всі відповіді неправильні.

Завдання 3. Виберіть правильний варіант. Обґрунтуйте свою відповідь.

Валідність – це: а) інформує про те, що повинен вимірювати тест; б) інформує про те, наскільки добре тест вимірює певне явище; в) міра відповідності між тим, що тесту приписується, і наскільки добре він це робить; г) є різновидністю достовірності тесту.

Література [3–6; 16–18; 23; 54; 90; 102; 120; 123; 128; 129]

Тема 6. Організація і проведення психологічного обстеження. Фактори (змінні), що впливають на результати психодіагностичного обстеження

Методичні вказівки: студенти повинні добре засвоїти зміст факторів, що впливають на результати психодіагностичного обстеження,

знати характерні особливості основних змінних (ситуативної, мети дослідження, змінної тестового завдання, змінної особистості обстежуваного та особистості психолога), вміти давати характеристику основним артефактам.

Для самостійного опрацювання винесені питання, що стосуються профконсультаційної діагностики та взаємозв'язку психодіагностики з психопрофілактикою.

Словникова робота: адаптивне тестування, артефакт, діагностичне обстеження, інструментальна помилка, мотиваційні перекручення, помилка діагноста, пілотування складності завдань, пошукове спостереження, профконсультаційна діагностика, психологіка досліджуваного, психологічна дистанція, психопрофілактика в психодіагностиці, типологічна селекція, екстраполяція закономірностей.

Питання для самоконтролю:

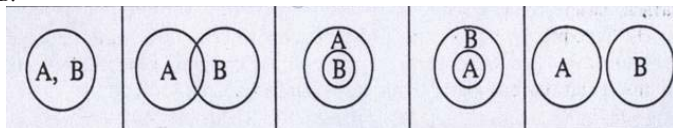
1. Які змінні впливають на результати психодіагностичного обстеження?
2. Розкрийте характерні особливості ситуативної змінної.
3. Визначте основні особливості врахування змінної мети в психодіагностичному обстеженні.
4. Як практичний психолог має враховувати вплив змінної тестового завдання при організації психодіагностичного обстеження?
5. Що таке психологіка обстежуваного? Як її має враховувати практичний психолог під час психодіагностичного обстеження?
6. Як змінна особистості психолога може вплинути на результати дослідження?
7. Що таке артефакт? Які детермінанти артефактів?

Робота з першоджерелами (анотування літератури):

Кумков Л. В. Психологическое исследование: Метод. рекомендації по проведению. – СПб., 1994. – 119 с.

Творчі завдання (проблемні ситуації):

Завдання 1. В якому із наведених відношень знаходяться пари понять:

1. а) ситуативна змінна — б) змінна мети дослідження;
2. а) змінна особистості психолога — б) змінна особистості досліджуваного;
3. а) артефакт — б) змінна тестового завдання;
4. а) Q-дані — б) змінна особистості досліджуваного;
5. а) T-дані — б) змінна особистості психолога.

Завдання 2. Які із перелічених якостей і чому, на ваш погляд, можна вважати професійно значущими якостями практичного психолога?

Впевненість у собі, доброта, цілеспрямованість, емпатія, висока емоційність, особистісна стабільність, цілісність особистості, вдумливість, рефлексивність, самоприйняття, екстраверсія, інтуїція, пізнавальна активність, високий інтелект, моральність, уважність, артистичність, працелюбність, висока самооцінка, сильний тип нервової системи, гуманність, агресивність, креативність, красномовність, помисливість, вміння переконувати, авторитарність, привабливість, почуття гумору, толерантність, консерватизм, постійність звичок.

Завдання 3. Вам необхідно провести психологічне обстеження підготовленості дитини до навчання в школі. Опишіть, як ви організуєте дослідження з необхідним врахуванням основних змінних, що впливають на результати психодіагностичного обстеження.

Література [2–6; 13; 16; 79; 84; 87; 110; 117]

Тема 7. Психодіагностичний процес

Методичні вказівки: студенти повинні чітко засвоїти зміст поняття “психологічний діагноз”, вміти виокремлювати його суттєві особливості. При підготовці до семінарсько-практичних занять і виконанні завдань самостійної роботи особливу увагу необхідно звернути на компоненти психологічного діагнозу. Важливо вміти чітко аналізувати зміст понять “діагностичні ознаки” та “діагностичні категорії”, давати характеристику основним етапам психодіагностичного процесу. Особливо потрібно звернути увагу на помилки психолога, що можуть виникати при реалізації того чи іншого етапу постановки психологічного діагнозу, та проаналізувати їх.

Самостійна робота з даної теми передбачає, що студенти набудуть знань про основні етапи постановки діагнозу та етичні аспекти психодіагностичного обстеження.

Для самостійного опрацювання винесено питання про взаємовідношення понять “практичний запит” і “психологічна проблема” в психодіагностиці. Студенти повинні знати специфіку та вміти обґрунтувати необхідність реалізації експрес-діагностики та тривалої діагностики в психодіагностичному обстеженні.

Словникова робота: психологічний діагноз, діагностичні ознаки, діагностична категорія, діагностичні фактори, якісний аналіз, описово-симптоматична діагностика, оцінне порівняння, оцінне судження, принцип комплексної діагностики, причинна діагностика, порівняльне рішення, факторне навантаження, ширина поля прогнозу.

Питання для самоконтролю:

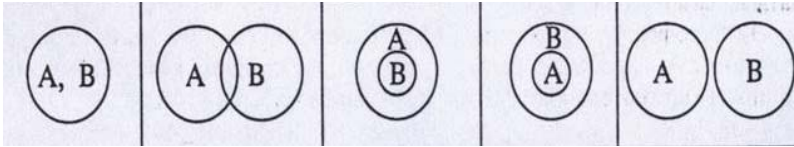
1. Сутність поняття “психологічний діагноз”.
2. Визначте схожість і відмінність клінічного та психологічного діагнозів.
3. Назвіть основні етапи психодіагностичного процесу.
4. Розкрийте зміст етапу збирання діагностичних даних.
5. Розкрийте зміст етапу переробки та інтерпретації діагностичних даних.
6. Розкрийте зміст етапу прийняття рішення.
7. Назвіть можливі помилки при постановці психологічного діагнозу.
8. Які основні етичні аспекти психодіагностичного обстеження дорослих і дітей у різних психодіагностичних ситуаціях?

Робота з першоджерелами (анотування літератури):

1. Дружинин В. Н. Структура и логика психологического исследования. — М., 1994. — 163 с.
2. Тарасов К. Е., Великов В. К., Фролова А. И. Логика и семиотика диагноза (методологические проблемы). — М.: Медицина, 1989. — 272 с.
3. Ануфриев А. Ф. Психологический диагноз: система основных понятий. — М., 1995. — 160 с.

Творчі завдання (проблемні ситуації):

Завдання 1. В якому із наведених відношень знаходяться пари понять:

1. а) діагноз — б) психологічний діагноз;
2. а) психологічний діагноз — б) клінічний діагноз;
3. а) діагностичні ознаки — б) діагностичні категорії;
4. а) симптоматичний діагноз — б) типологічна діагностика;
5. а) психологічний діагноз — б) якісний аналіз даних;
6. а) психологічний діагноз — б) психодіагностичне обстеження.

Завдання 2. Проаналізуйте зміст наведених фрагментів щодо поняття “психологічний діагноз”.

1. У практичній психології термін “діагноз” має широке та невизначене значення — як констатація кількісної та якісної характеристики ознаки.
2. У зарубіжній психології і психометриці поняття “діагноз” є похідним від процедур тестового виміру і не має, по суті, самостійного значення. Достатньо сказати, що психологічна діагностика визначається як “ідентифікація психологічних характеристик індивіда за допомогою спеціальних методів”.
3. У дослідженнях, присвячених дитячому розвитку, Л. С. Виготський поставив питання про сутність і специфіку психологічного діагнозу на основі практики педологічного консультування. Перші ж кроки виявили дві характерні особливості: підміну психологічного діагнозу медичним і схильність до емпіричного описання проявів неблагополуччя (“переказ скарг”). Питання про психологічний діагноз він пропонував розглядати в контексті вікової періодизації, специфіки розвитку на різних вікових етапах. Врахування особливостей всього психологічного онтогенезу. Особливе місце при цьому займає вияв каузально-динамічних зв’язків з джерелами та умовами виникнення неблагополуччя.
4. Л. С. Виготський не ставив в центр психологічного діагнозу негативні чи хворобливі прояви навіть у випадку аномалій розвитку. Він писав: “Діагноз завжди повинен враховувати складну струк-

туру особистості”. У практичному плані це означало необхідність двохстороннього аналізу: як у напрямі “розчленування психологічних функцій”, так і в напрямі встановлення “складних структурних і функціональних зв’язків між розвитком окремих сторін особистості дитини”. У пізніших працях вказані вимоги до вікового діагнозу Л. С. Виготський доповнив тезою про необхідність аналізу зони найближчого розвитку.

5. *Поняття психологічного діагнозу зближується з поняттям прогнозу розвитку. У межах консультативної практики йдеться про умовно-варіантний прогноз, маючи на увазі можливі лінії подальшого розвитку дитини у випадку реалізації різних умов.*

Завдання 3. З якою проблемою зіштовхується в кожній ситуації психолог? Якби Ви були практичним психологом, яку програму психодіагностичного обстеження склали б? Які методики психологічної діагностики Ви могли б застосувати у такому випадку?

1. *Підліток, який до недавнього часу відзначався стійкою позитивною поведінкою і відносинами з оточенням, раптом втік із дому. Батьки розшукали хлопчика в одному із підвалів у компанії бомжів. Стурбовані його поведінкою, вони привели підлітка на консультацію до психолога.*
2. *Дев’ятий клас раптово став “некерованим”, хоча випадків відкритого групового опору чи опору лідерів класу не було відзначено. Зате вчитель почував прихований методичний опір будь-яким педагогічним впливам у вигляді ригідної поведінки, мовчання, нудьги, відсутності емоційно-зацікавленого ставлення учнів до включеності в процес навчання. Вчитель вирішив звернутися за допомогою до психолога.*

Література [2–4; 7; 10–13; 15; 29; 58; 59; 62; 68; 69; 79; 89; 91; 92; 97; 139; 142]

Змістовий модуль II. Психодіагностична практика

Тема 8. Діагностика інтелекту та пізнавальних процесів

Методичні вказівки: під час підготовки до семінарсько-практичного заняття та виконання завдань для самостійної роботи студенти повинні засвоїти поняття “інтелект”, знати основні підходи до вивчення інтелекту, орієнтуватись у психологічних теоріях і концепціях інтелекту. Важливо засвоїти вплив різних факторів на інтелект осо-

бистості. Особливу увагу слід приділити психометричним методам вивчення інтелекту; студенти повинні вміти аналізувати структурні особливості конкретних тестових методик, знати їх діагностичне значення.

З питань діагностики пізнавальних процесів особистості студенти мають засвоїти характерні особливості методів і методик діагностики атенційних, перцептивних, мнемічних, імажинативних процесів та мислення і розумового розвитку.

Для самостійного опрацювання внесено питання про розподіл тестових оцінок інтелекту та передумов і детермінант інтелекту.

Словникова робота: інтелект, коефіцієнт інтелекту, теорії IQ, психометричні методи виміру інтелекту. Особливості пізнавальної сфери особистості: індивідуальні якості, перцептивні, мнемічні, імаженативні, атенційні здібності, розумовий розвиток.

Питання для самоконтролю:

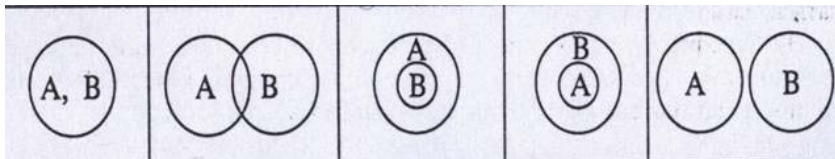
1. Що таке інтелект?
2. Назвіть основні підходи до визначення цього поняття. Порівняйте їх.
3. Назвіть основні теорії інтелекту. У чому їх відмінність?
4. Назвіть психометричні методики діагностики інтелекту.
5. Які фактори розвитку інтелекту має врахувати психолог при організації психодіагностичного дослідження інтелекту підлітка (дорослого)?

Робота з першоджерелами (анотування літератури):

Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. — 2-е изд., перераб. и доп. — СПб.: Питер, 2002. — 272 с.

Творчі завдання та проблемні ситуації:

Завдання 1. В якому із наведених відношень знаходяться пари понять:

1. а) інтелект — б) вербальний інтелект;
2. а) вербальний інтелект — б) невербальний інтелект;
3. а) інтелект — б) розумовий розвиток;
4. а) інтелект — б) мислення;
5. а) інтелект — б) спадковість;
6. а) інтелект — б) соціальне середовище.

Завдання 2. Чи однакові за значенням і вживанням перелічені нижче терміни?

Інтелект, мислення, розум, менталітет, знання, мудрість, освіченість, поінформованість, інтелігентність, розуміння, обізнаність, ерудиція.

Завдання 3. Які із наведених висловлювань помилкові і чому?

1. *Інтелект — відносно стійка структура розумових здібностей.*
2. *Систему інтелекту визначають мисленнєві здібності (системоутворюючий фактор), атенційні, мнемічні, імажинативні та ін.*
3. *Інтелект людини не можна оцінити на основі спостереження за результативністю її діяльності чи успішністю виконання розумових тестів.*
4. *І вербальний, і невербальний інтелект однаково пов'язані з практикою.*

Завдання 4. Прочитайте наведений уривок. Узагальніть історичні спроби означити межі поняття “інтелект”. Сформулюйте сучасне визначення інтелекту.

Змістовий образ інтелекту заданий у концепції Платона. За Платоном, інтелект — це те, що відрізняє людську душу від тваринної. Нус — надіндивідуальний за природою творчий початок, що включає інтуїцію і наближає людину до божественного світу. Аристотель поряд з таким інтелектом допускає існування пасивного, перехідного смертного інтелекту. В подальшому ранг інтелекту ніби весь час понижується. Він починає розглядатись як здібність людини до пізнання (вроджена чи набута). Функції інтелекту операціоналізуються, визначаються дедалі приземленими, щоб не сказати утилітарними. Робляться спроби звести інтелект до вузької здібності пристосування, до вирішення практичніших завдань. У психології починається смуга вимірювання інтелекту як деякої операційно-технічної функції, і вчені, усвідомлюючи обмеженість, а часом і беззмістовність таких процедур, не без єхидства визначають інтелект як те, що вимірюється за допомогою тестів на інтелект (таких тестів багато, більше ста). У

зоопсихології та етології зараз ведуться пошуки інтелекту навіть у внутрішньоінстинктивних формах поведінки. (В. П. Зінченко, Е. Б. Моргунов.)

Завдання 5. Визначте програму діагностики інтелектуальної підготовленості дитини до навчання в школі. Які психометричні тести може використати психолог за такої діагностичної ситуації? Обґрунтуйте свою відповідь.

Завдання 6. Батьки молодшого школяра скаржаться на його не уважність і слабку пам'ять. Саме це, на їх погляд, є причиною невстигання дитини у школі. Визначте програму психологічної діагностики пізнавальних процесів учня.

Література [1; 3–5; 14; 22–24; 27; 33; 36; 39; 56; 60–65; 76; 90; 100; 107; 114; 115; 127; 129; 138; 140; 145; 151; 156; 164]

Тема 9. Типологічна діагностика та діагностика рис особистості. Особистісні опитувальники

Методичні вказівки: при вивченні цієї теми студентам необхідно звернути особливу увагу на феноменологію, структуру та поняття динаміки розвитку особистості. Студенти повинні чітко засвоїти особливості типологічної діагностики та діагностики рис особистості, знати особливості методів діагностики особистості, їх переваги та недоліки. Ґрунтовнішого вивчення та аналізу потребує метод особистісних опитувальників. Необхідно звернути увагу на: 1) поняття методу особистісного опитувальника, його специфічні характеристики; 2) види опитувальників; 3) форми запитань і наведення даних в опитувальниках; 4) проблему достовірності особистісних опитувальників і фактори, що детермінують відповіді на запитання — фальсифікація й установки на відповіді, особливості розуміння запитань і змінність відповідей, а також на явище психометричного парадоксу.

Для самостійного опрацювання внесено питання психологічної характеристики особистості.

Словникова робота: особистість; тип особистості; риса особистості; фізичний розвиток, емоційний розвиток, когнітивний розвиток, соціальний розвиток, моральний розвиток особистості; життєвий план особистості, тип атрибуції, Я-концепція; особистісний опитувальник; психометричний парадокс.

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Сфери застосування анкет та опитувальників. У чому полягають основні недоліки таких методів?
2. Назвіть основні види особистісних опитувальників.
3. Що таке психометричний парадокс?
4. Схарактеризуйте ММРІ. Основні правила аналізу й інтерпретації такого опитувальника.
5. Виберіть по одному особистісному опитувальнику кожного виду (типологічні, окремих рис, мотивів, інтересів, цінностей та установок), схарактеризуйте їх.

Робота з першоджерелами (анотування літератури):

1. Айзенк Г. Ю. Структура личности: Пер. с англ. — СПб.: Ювента; М.: КСП+, 1999.
2. Соколова Е. Т. Проективные методы исследования личности. — М.: МГУ, 1980.

Творчі завдання (проблемні ситуації):

Завдання 1. Англійський етнограф Е. Локк запропонував для описання особистості складну концептуалізацію, в якій перехрещуються кілька різних параметрів:

- 1) внутрішній чи зовнішній локус контролю — уявлення про положення індивіда в його поведінковому середовищі;
- 2) активність чи пасивність — сприймається “Я” як контролююча чи підконтрольна інстанція;
- 3) час — детермінанти людської поведінки визначаються більше в минулому, теперішньому чи майбутньому;
- 4) простір — де саме локалізується “Я”.

Проаналізуйте позицію автора, наскільки така схема аналізу особистості є повною та завершеною; чи можна спиратися на її положення в психодіагностиці особистості? Обґрунтуйте свою відповідь.

Завдання 2. Уважно прочитайте наведений уривок. Якби Ви були практичним психологом, яку програму психодіагностичного обстеження особистості склали б? Які методики психологічної діагностики Ви могли б застосувати в цьому конкретному випадку? Обґрунтуйте свою відповідь.

До психолога за допомогою звернувся підліток, 14 років.

“Що за життя у мене? Чому так багато болю завдає “оточення”? Це жахливе почуття, коли ти нікому не подобаєшся, бач, маєш своє Я.

Я — сильна, самостійна особистість. Мені огидні будь-які прояви слабкості, нерішучості, залежності. Рідні, друзі, вчителі, знайомі — всі ніби знущуються з мене, коли починають переконувати в своєму. Мене нудить від людей, які скиглять, шукають підтримки, просять порад, не знають як діяти. Моя мета — досягти вершин успіху незалежним одинаком. Рішуче відкидати все те, що заважає досягненню мети, не піддаватися почуттям. Невже я так багато прошу? — Не чіпати мене! Я знаю, чого я хочу. Мабуть треба стати комп’ютером, щоб не зважати на інших. Я їх ненавиджу.

Де знайти вихід справедливого облаштування світу?!”

Література [4; 7; 14; 19; 35; 38; 45; 84; 94; 97; 100; 101; 117; 125; 128; 130; 133; 134; 147; 148; 151; 154; 158; 164; 165]

Тема 10. Психодіагностика мотивації

Методичні вказівки: студенти повинні чітко засвоїти поняття “мотиви”, “мотивація” та “мотиваційна сфера” особистості. Проаналізувати основні моделі мотивації: змістові та процесуальні, основні підходи до класифікації мотивів.

Для глибшого розуміння сутності особливостей психодіагностики мотивації варто акцентувати увагу на основних показниках мотивації, індикаторах мотивації, що опосередковують процеси і критерії мотивації.

Необхідно спеціально зупинитися на особливостях прямих і непрямих методів психодіагностики мотиваційної сфери особистості, відзначити переваги і недоліки кожної із цих груп методів.

Студенти повинні вміти виокремлювати особливості здійснення діагностики мотивів у різних сферах — освіті, праці, спорті тощо.

Для самостійного опрацювання внесено питання про зв’язок мотивації і діяльності, а також фальсифікації та установок на відповіді під час психодіагностики мотивів.

Словникова робота: мотив, мотивація, потреба, інтерес, прагнення, наміри, ціль; розвиненість мотиваційної сфери, гнучкість мотиваційної сфери, ієрархізованість мотиваційної сфери; мотивація досягнення; мотивація схвалення; мотивація афіліації.

Питання для самоконтролю:

1. Порівняйте зміст понять “мотив”, “мотивація”, “мотивування”.
2. Визначте характерні особливості прямих методів психодіагностики мотивів.
3. Визначте особливості непрямих методів психодіагностики мотивів.
4. Мета використання методики “Тест гумористичних фраз”, основні напрями інтерпретації відповідей.

Робота з першоджерелами (анотування літератури):

Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность: Пер. с нем. — М.: Педагогика, 1986.

Творчі завдання (проблемні ситуації):

Завдання 1. Ефективність роботи працівника значною мірою залежить від задоволеності роботою. Це можливо, якщо людина орієнтована на зміст праці, працює за сприятливих умов, з добре організованим робочим місцем і трудовим процесом; за сприятливих стосунків з керівником і колегами, достатньою матеріальною винагородою (рівень заробітної плати) і перспективою професійного зростання тощо.

Розробіть програму вивчення задоволеності працівників підприємства (торговельна, будівельна організації, готельний бізнес) мікрокліматичними умовами праці, змістом діяльності, стосунками з керівниками та колегами, можливістю професійного зростання.

Завдання 2. Відомо, що в дошкільному віці найспонукальнішою силою є ігрові мотиви, а в молодшому шкільному — навчальні. Для ефективного навчання і розвитку дитини важливо знати, які мотиви домінують у мотиваційній сфері майбутнього першокласника — ігрові чи навчальні, оскільки за низького розвитку навчальної мотивації дитина може не сприймати поставленого перед нею завдання.

Розробіть програму діагностики особливостей розвитку мотиваційної сфери дітей, які йдуть до школи, спрямованої на виявлення домінування ігрового чи пізнавального мотивів.

Література [3; 4; 6–8; 17; 27; 28; 31; 37; 40; 42; 47; 73; 78; 80; 82; 83; 85; 93; 96; 108; 110; 117; 127; 135; 143; 146]

Тема 11. Діагностика міжособистісних стосунків

Методичні вказівки: під час підготовки до семінарсько-практичного заняття та для виконання самостійних завдань студентам важливо актуалізувати свої знання з соціальної психології, що стосуються проблем міжособистісних стосунків; структури взаємодії та спілкування людей: поведінковий, афективний, когнітивний компоненти; симпатій — антипатій у міжособистісних стосунках; сумісності — несумісності осіб при взаємодії; факторів взаємодії осіб: соціологічний (соціально-економічний статус, професія, освіта), соціально-психологічний (ціннісні орієнтації, цілі, позиції, міжособистісний статус тощо), психологічний (стереотип поведінки), психофізіологічний (темперамент, емоційність, реактивність тощо); міжособистісних стосунків у подружніх парах; стосунків у системі “батьки — діти”.

Також студенти повинні засвоїти критерії, за якими здійснюється систематизація методичних прийомів дослідження міжособистісних стосунків: а) на основі об'єкта (діагностика діадних стосунків, внутрішньогрупових процесів, стосунків між групами тощо); б) на основі завдань, що розв'язуються у дослідженні (діагностика групової згуртованості, сумісності тощо); на основі структурних особливостей методик (опитувальники, проективні, соціометрія та ін.); на основі вихідної точки відліку діагностики міжособистісних стосунків (виявлення суб'єктивних переваг, особистісних характеристик учасника спілкування, суб'єктивного відображення учасника стосунків та ін.). В окрему групу можна виділити методика непрямого оцінювання міжособистісних стосунків, вони ґрунтуються на виявлених у соціальній психології закономірностях впливу емоційного ставлення головним чином на невербальну поведінку та паралінгвістичні параметри (наприклад, методика, що базується на закономірностях проксемічної поведінки людей — вибір суб'єктом заходження в просторі відносно іншої особи чи групи осіб залежить від його міжособистісних стосунків, позитивне емоційне ставлення проявляється у виборі більш близької відстані). Ці знання є важливими для практичної психодіагностики, оскільки дають можливість оцінити адекватність методики завданням того чи іншого дослідження.

Для самостійного опрацювання внесено питання міжособистісних конфліктів як об'єкта психодіагностики, особливості здійснення діагностики конфліктів у різних сферах (освіта, виробництво, спорт тощо) та її зв'язку з психопрофілактикою конфліктів.

Словникова робота: міжособистісні стосунки, соціометрія, соціометричний критерій, параметричні та непараметричні соціометричні критерії, соціоматриця, соціограма, референтометрія.

Питання для самоконтролю:

1. З якою метою може проводитися діагностика міжособистісних стосунків у трудовому колективі, у класі?
2. Що таке “соціометрія”? Опишіть форми соціометричної процедури. Як складаються соціометричні картки? Як проводять аналіз соціоматриці і побудову соціограми?
3. Які характеристики можна отримати за допомогою опитувальника Т. Лірі?
4. Порівняйте опитувальники А. В. Варга, В. В. Століна, Е. Г. Ейдеміллера.

Робота з першоджерелами (анотування літератури):

Жуков Ю. М. и др. Диагностика и развитие компетентности в общении. — М., 1990. — 104 с.

Творчі завдання (проблемні ситуації):

Завдання 1. Вивчення особливостей міжгрупової та внутрішньогрупової взаємодії є важливим напрямом роботи практичного психолога в організації, це дає можливість виявити деякі особливості психологічного клімату.

Визначте процедуру опитування для вивчення групових відносин у трудовому колективі.

Завдання 2. Вихователька підготовчої групи дитячого садка звернулася до психолога з проханням допомогти подолати конфліктну поведінку деяких дітей.

Якби Ви були психологом, то яку розробили б програму вивчення конфліктної поведінки дітей. Обґрунтуйте свою відповідь з врахуванням вікових особливостей дітей і факторів, які можуть детермінувати конфліктність.

Література [3; 5; 6; 14; 15; 17; 18; 21; 27; 51; 52; 73; 117; 124; 149; 156]

Тема 12. Психодіагностика індивідуальної свідомості та самосвідомості

Методичні вказівки: під час підготовки до семінарсько-практичного заняття та для успішного виконання завдань самостійної робо-

ти студенти повинні звернути увагу на зміст понять “індивідуальна свідомість” і “самосвідомість”, розкрити їх структурні компоненти та особливості прояву.

Необхідно ознайомитися з психодіагностичними методами, що застосовуються в дослідженнях як індивідуальної свідомості, так і самосвідомості. Особливе місце в ряду цих методів і технік займає метод “Репертуарних ґрат” Дж. Келлі. Слід звернути увагу на підґрунтя техніки репертуарних ґрат, відзначити її відмінності стосовно інших технік суб’єктивного шкалювання, виділити принципи її складання.

Самостійно студенти опрацьовують поняття когнітивної диференційованості.

Словникова робота: індивідуальна свідомість, самосвідомість, метод репертуарних ґрат, репертуарна матриця, техніка суб’єктивного шкалювання, семантичний диференціал, стандартизовані самозвіти.

Питання для самоконтролю:

1. Які особливості “Я-концепції” відображаються на її психодіагностиці?
2. Перелічіть основні види діагностичних методів, спрямованих на виявлення особливостей індивідуальної свідомості та самосвідомості.
3. Схарактеризуйте опитувальники діагностики самоствавлення В. В. Століна та С. Р. Пантілеєва.
4. У чому полягають специфічні особливості семантичних методів діагностики самосвідомості, що відрізняють їх від опитувальників?
5. Які переваги репертуарних особистісних методик перед іншими семантичними методами?
6. Визначте значення проєктивних методик у психодіагностиці індивідуальної свідомості та самосвідомості.

Робота з першоджерелами (анотування літератури):

1. Франселла Ф., Баннистер Д. Новый метод исследования личности. — М., 1987. — 234 с.
2. Похилько В. И., Федотова Е. О. Техника репертуарных решеток в экспериментальной психологии личности // Вопр. психологии. — 1984. — № 3. — С. 151–157.

Творчі завдання (проблемні ситуації):

Завдання 1. Для вивчення ідентифікації використовують метод аналізу Я-висловлювань. Наприклад, обстежуваного просять: “Розкажіть що-небудь про себе”. Отриманий матеріал опрацьовують методом контент-аналізу. Прочитайте наведений уривок. Виділіть у тексті Я-висловлювань характеристики “Я” обстежуваного (світоглядні, соціальні, моральні тощо).

Текст Я-висловлювань: “Ну, навчаюсь у ліцеї. Взагалі людина звичайна, займаюсь спортом. У свій час навчався в музичній школі. Що ще ... веселий. Взагалі-то друзі якомсь весь час чомусь вибирають лідером мене. А так – звичайна людина. Я вважаю, що я звичайний, вони думають, що ні”.

Завдання 2. Для вивчення особливостей Я-концепції часто використовують проєктивні методики. Уважно розгляньте наведені нижче малюнки (рис. 9, 10). Які особливості Я-концепції учня Ви виділили б? Обґрунтуйте свою відповідь.

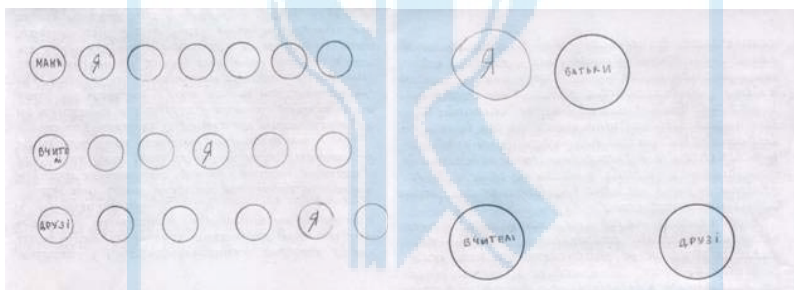

Рис. 9. Малюнок обстежуваного Михайла, 11 років (символічні завдання на вияв соціального “Я”)

Рис. 10. Малюнок обстежуваного Михайла, 11 років (“Я-реальне-Я-ідеальне”)

Завдання 3. Уважно розгляньте наведені нижче малюнки (рис. 11–15). Які особливості Я-концепції обстежуваних Ви можете виокремити? Обґрунтуйте свою відповідь.

Рис. 11. Малюнок обстежуваного Андрія, 16 років (“Неіснуюча тварина”)

Рис. 12. Малюнок обстежуваного Кирила, 29 років (“Неіснуюча тварина”)

Рис. 13. Малюнок обстежуваної Тетяни, 30 років (“Неіснуюча тварина”)

Розповідь про тварину (рис. 13): “Живет на песчаной местности до 3-х лет. Питается червями, мотыльями. Ночное животное, серо-черного окраса, гребень ярко красного цвета. Предпочитает вести одинокий образ жизни. (У тексті збережено мовні стилістичні особливості автора малюнка.)

Рис. 14. Малюнок обстежуваного Олексія, 15 років (“Неіснуюча тварина”)

Рис. 15. Малюнок обстежуваної Ліни, 19 років (“Неіснуюча тварина”)

Література [3; 4; 6; 14; 15; 53; 148; 154]

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

Основна

1. Анастаси А. Психологическое тестирование: В 2 кн. — М., 1982. — Кн. 1. — 320 с.; Кн. 2. — 336 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика личности. — К.: Здоровье, 1989. — 168 с.
3. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Словарь-справочник по психологической диагностике. — СПб.: Питер, 2001. — 207 с.
4. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации. — Петрозаводск: Петроком, 1992. — 318 с.
5. Немов Р. С. Психология: Учеб для студ. пед. вузов: В 3 кн. — Кн. 3: Экспериментальная педагогическая психология и психодиагностика. — М., 1985. — 512 с.
6. Общая психодиагностика / Под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. — М., 1988. — 304 с.
7. Практикум по психодиагностике. Диагностика мотивации и саморегуляции. — М., 1990. — 160 с.
8. Практикум по психодиагностике: Конкретные психодиагностические методики. — М., 1989. — 176 с.
9. Практикум по психодиагностике: Психодиагностические материалы. — М., 1988. — 141 с.
10. Психодиагностика: Учеб. для вузов / Л. Ф. Бурлачук. — СПб.: Питер, 2003. — 351 с.
11. Психодиагностика: теория и практика / Общ. ред. Н. Ф. Талызиной. — М., 1986. — 207 с.
12. Психологическая диагностика: Проблемы и исследования / Под ред. К. М. Гуревича. — М., 1981. — 232 с.
13. Психологическая диагностика: Учеб. пособие / К. М. Гуревич, М. К. Акимова, Г. А. Берулава и др.; Ред.-сост. Е. М. Борисова. — Бийск, 1993. — 324 с.
14. Rogov E. I. Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие: В 2 кн. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. — Кн. 1: Система работы психолога с детьми разного возраста. — 384 с.; Кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения. — 480 с.
15. Романова Е. С., Потемкина О. Ф. Графические методы в психологической диагностике. — М., 1982. — 256 с.

16. *Скребец В. А.* Психологическая диагностика: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 1999. — 120 с.
17. *Шевандрин Н. И.* Психодиагностика, коррекция и развитие личности. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. — 420 с.
18. *Шмелев А. Г. и др.* Основы психодиагностики: Учеб. пособие для студ. педвузов. — М.; Ростов на/Д: Феникс, 1986. — 544 с.

Додаткова

19. *Lefiline* и другие новые методы психологии жизненного пути / Сост. и общ. ред. А. А. Кроник; Послесл. Е. И. Головаха. — М., 1993. — 230 с.
20. *Абрамова Г. С.* Введение в практическую психологию. — М., 1994. — 237 с.
21. *Аванесов В. С.* Тесты в социологическом исследовании. — М., 1982. — 199 с.
22. *Аверина И. С., Шенбланова Е. И., Перист К. Е.* Адаптация мюнхенских тестов познавательных способностей для одаренных учащихся // *Вопр. психологии.* — 1991. — № 5. — С. 136–139.
23. *Айзенк Г. Ю.* Проверьте свои способности: Пер. с англ. — М.: Педагогика-Пресс, 1992. — 176 с.
24. *Акимова М. К., Борисова Е. М., Гуревич К. М., Козлова В. Т., Логинова Г. П.* Руководство к применению теста структуры интеллекта Рудольфа Амтхауэра. — Обнинск, 1993.
25. *Ануфриев А. Ф.* Психологический диагноз: система основных понятий // *Активные методы в работе психолога: Сб. науч. тр.* / Отв. ред. И. В. Дубровина. — М., 1995. — 160 с.
26. *Алексеев А. А., Громова Л. А.* Психометрия для менеджеров. — Л., 1991. — 164 с.
27. *Альманах психологических тестов.* — М.: КСП, 1995. — 400 с.
28. *Анисимов С. Ф.* Ценности реальные и мнимые. — М., 1970.
29. *Ануфриев А. Ф.* Психологический диагноз: система основных понятий. — М., 1995. — 160 с.
30. *Артемова Е. Ю.* Вероятностные методы в психологии. — М., 1975. — 206 с.
31. *Асеев В. Г.* Мотивация поведения и формирование личности. — М., 1976.
32. *Бажин Е. Ф., Гольнкина Е. А., Эткин А. М.* Опросник уровня субъективного контроля (УСК). — М., 1983. — 16 с.

33. *Барташнікова І. А., Барташніков О. О.* Як визначити рівень розумового розвитку дитини? Діагностика готовності дітей до навчання в школі. Тести для дітей 5–7 років. — Тернопіль: Богдан, 1998. — 84 с.
34. *Бельї Б. І.* Тест Роршаха: Практика и теория. — СПб., 1992. — 200 с.
35. *Березин Ф. Б., Мирошников М. П., Романец Р. В.* Методика многостороннего исследования личности. — М.: Медицина, 1976. — 186 с.
36. *Берулава Г. А.* Диагностика и развитие мышления подростков. — Витебск, 1993. — 240 с.
37. *Бибрих Р. Р.* Исследование видов целеобразования. — Кишинев, 1987.
38. *Блейхер В. М., Бурлачук Л. Ф.* Психологическая диагностика интеллекта и личности. — К.: Выща шк., 1978. — 141 с.
39. *Богданова Т. Г., Корнилова Т. В.* Диагностика познавательной сферы ребенка. — К., 1997. — 68 с.
40. *Божович Л. И.* Проблемы развития мотивационной сферы ребенка // Изучение мотивации поведения детей и подростков. — М., 1972.
41. *Борисова Е. М., Логинова Г. П.* Качественный анализ результатов тестирования // Дет. практ. психолог. — 1995. — № 2.
42. *Бороздина Л. В.* Исследование уровня притязаний. — М., 1985.
43. *Бузин В. И.* Краткий отборочный тест. — М., 1992. — 10 с.
44. *Бурлачук Л. Ф., Савченко Е. П.* Психодиагностика (психодиагностический инструментарий и его применение в условиях социальных служб). — К., 1995. — 100 с.
45. *Бурлачук Л. Ф., Королев Д. К.* Адаптация опросника для диагностики пяти факторов личности // Вопр. психологии. — 2000. — № 1. — С. 126–134.
46. *Бурмистров И. В., Шмелев А. Г.* Комплекс игровых методик для диагностики свойств темперамента // Практикум по психодиагностике. Прикладная психодиагностика. — М.: Изд-во МГУ, 1992. — С. 76–83.
47. *Василюк Ф. Е.* Психология переживания. — М., 1984.
48. *Виллонас В. К.* Психологические механизмы мотивации человека. — М.: Изд-во МГУ, 1990. — 288 с.
49. *Виллонас В. К.* Психология потребностей: шаги к реальности // Вопр. психологии. — 1985. — № 2.

50. *Войтко В. И., Гильбух Ю. З.* Школьная психодиагностика: достижения и перспективы. — К., 1980.
51. *Волков И. П.* Социометрические методы в социально-психологических исследованиях. — Л., 1970. — 88 с.
52. *Воронин А. Н.* Диагностика невербальной проективности (краткий вариант теста Торренса) // Психолог. обозрение. — 1995. — № 1. — С. 31–33, 75–87.
53. *Габриял Т. М.* Самооценка как метод исследования личности // Тез. докл. конф. “Проблемы патопсихологии”. — М., 1972. — С. 105–117.
54. *Гайда В. К., Захаров В. П.* Психологическое тестирование. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1982. — 104 с.
55. *Гильбух Ю. З.* Актуальные проблемы валидизации психологических тестов // Вопр. психологии. — 1979. — № 5. — С. 108–118.
56. *Гильбух Ю. З.* Темперамент і пізнавальні здібності школяра (Діагностика, педагогіка). — К., 1992. — 216 с.
57. *Гласс Дж., Стенли Дж.* Статистические методы в педагогике и психологии. — М., 1976. — 495 с.
58. *Голубев Н. К., Битинас Б. П.* Введение в диагностику воспитания. — М., 1989. — 160 с.
59. *Горбатов Д. С.* Практикум по психологическому исследованию: Учеб. пособие. — Самара, 2000. — 248 с.
60. *Готов ли ваш ребенок к школе?: Метод. рекомендации.* — К., 1981. — 19 с.
61. *Готовность* детей к школе. Диагностика психического развития и коррекция его неблагоприятных вариантов: Метод. разраб. для школьного психолога / Е. А. Бугрименко, А. Л. Венгер, К. Н. Поливанова, Е. Ю. Сушкова. — М., 1989. — 88 с.
62. *Детский* практический психолог в системе народного образования: Учеб.-темат. планы и прогр. курса / Под ред. И. В. Дубровиной, А. М. Прихожан. — М., 1990. — 218 с.
63. *Диагностика* умственного развития дошкольников / Под ред. Л. А. Венгер, В. В. Холмовской. — М.: Педагогика, 1978.
64. *Диагностика* учебной деятельности и интеллектуального развития детей. — М., 1981.
65. *Дилео Д.* Детский рисунок: диагностика и интерпритация. — М., 2001. — 272 с.
66. *Дистанционное* наблюдение и экспертная оценка. — М.: Наука, 1982. — 108 с.

67. *Додонов В. И.* В мире эмоций. — К., 1987. — 140 с.
68. *Дружинин В. Н.* Структура и логика психологического исследования. — М., 1994. — 163 с.
69. *Дубровина И. В. и др.* Рабочая книга школьного психолога / Под ред. И. В. Дубровиной. — М., 1991. — 303 с.
70. *Дюк В. В.* Компьютерная психодиагностика. — СПб., 1994. — 364 с.
71. *Ерофеев А. К.* ЭВМ в психодиагностике в высшей школе. — М., 1987. — 131 с.
72. *Ерофеев А. С., Клим В. И.* Компьютерная психодиагностическая система НОРТ: Практикум по педагогике и психологии высш. шк. / Под ред. А. К. Ерофеева. — М., 1991. — 128 с.
73. *Жуков Ю. М. и др.* Диагностика и развитие компетентности в общении. — М., 1990. — 104 с.
74. *Здравомыслов А. Г.* Потребности. Интересы. Ценности. — М., 1986.
75. *Зейгарник Б. В., Братусь Б. С.* Очерки по психологии аномального развития личности. — М., 1980. — 168 с.
76. *Зиверт Х.* Ваш коэффициент интеллекта. Тесты. — 2-е изд. / Пер. с нем. Ю. М. Жукова и др. — М.: АО "Интерэксперт", 1999. — 143 с.
77. *Диагностика и развитие компетентности в общении.* — М., 1990. — 104 с.
78. *Изучение личности школьника.* — Киров, 1991. — 93 с.
79. *Икгенкамт К.* Педагогическая диагностика. — М., 1991. — 240 с.
80. *Имедадзе И. В.* Потребности и установка // Психол. журн. — 1984. — Т. 5. — № 3.
81. *Интерпретация и анализ данных в социологических исследованиях* / Отв. ред. В. Г. Андреенков, Ю. Н. Толстова. — М., 1987. — 255 с.
82. *Калмыкова Е. Е., Радзиховский Л. А.* К проблеме амбивалентности мотивов // Мотивационная регуляция деятельности и поведения личности: Темат. сб. науч. работ. — М., 1988.
83. *Китаев-Смык Л. А.* Психология стресса. — М., 1983.
84. *Клайн П.* Справочное руководство по конструированию тестов. — К., 1994. — 283 с.
85. *Ковалев В. И.* Мотивы поведения и деятельности. — М., 1988.
86. *Ковалев С. В.* Подготовка старшеклассников к семейной жизни: тесты, опросники, ролевые игры. — М., 1991. — 143 с.

87. *Козелецкий Ю.* Человек многомерный (психологические эссе). — К.: Лыбидь, 1991. — 288 с.
88. *Коржова Е. Ю.* Методика “Психологическая автобиография” в психодиагностике жизненных ситуаций: Метод. пособие / Под ред. Л. Ф. Бурлачука. — К.: МАУП, 1994. — 109 с.
89. *Косырев А. И.* Психодиагностика на основе признаков, не зависящих от диагноза, и проблема фальсификации ответов: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. — М., 1987. — 27 с.
90. *Краткий тест творческого мышления. Фигурная форма: Пособие для школьных психологов.* — М., 1995. — 48 с.
91. *Крипнер С., Де Карвало Р. Д.* Проблема метода в гуманистической психологии // Психол. журн. — 1983. — Т. 14. — № 2. — С. 113–126.
92. *Кулагин Б. В.* Основы профессиональной психодиагностики. — Л., 1984. — 216 с.
93. *Кумков Л. В.* Психологическое исследование: Метод. рекомендации по проведению. — СПб., 1994. — 119 с.
94. *Леонгард К.* Акцентуации личности. — К., 1981. — 392 с.
95. *Леонтьев Д. А.* Методика изучения ценностных ориентаций. — М., 1982. — 17 с.
96. *Леонтьев Д. А.* Тест смысловых ориентаций (СЖО). — М., 1992. — 16 с.
97. *Лубовский В. И.* Диагностическое значение некоторых невербальных экспериментально-психологических методик // Психол. исслед. процесса диагностики. — Ярославль, 1981. — С. 53–60.
98. *Люшер М.* Сигналы личности: ролевые игры и их мотивы. — Воронеж, 1993. — 152 с.
99. *Люшер М.* Цвет вашего характера // Сара Д. Тайны почерка. — М., 1996. — 400 с.
100. *Максимова Н. Ю., Милютин Е. Л., Пискунов В. И.* Основы детской патопсихологии. — К., 1999.
101. *Маршук В. Л., Блудов Ю. М. и др.* Методики психодиагностики в спорте. — 2-е изд. — М., 1990. — 256 с.
102. *Мейли Р.* Структура личности // Эксперимент. психология / Под ред. П. Фресса и Ж. Пиаже. — М., 1975. — Вып. 5. — 284 с.
103. *Мельников В. М., Ямпольский Л. Т.* Введение в экспериментальную психологию личности. — М., 1985. — 319 с.
104. *Мельников В. М., Ямпольский Л. Т.* Введение в экспериментальную психологию личности. — М.: Просвещение, 1985. — 319 с.

105. *Менеджмент* в управлении школой / Под ред. Г. М. Шамо- вой. — М.: НВ-Магистр, 1992. — 232 с.
106. *Мерлин В. С.* Очерк интегрального исследования индивидуаль- ности. — М., 1986.
107. *Методика* діагностики відхилень у розумовому розвитку молод- ших школярів та старших дошкільників / Авт. кол.: Н. М. Стад- ненко, Т. Д. Ілляшенко, Л. В. Борщевська, А. Г. Обухівська. — Кам'янець-Подільський: Абетка, 1998. — 144 с.
108. *Методы* и технические средства психологической диагностики: Тез. науч. сообщ. Всесоюз. конф. / Отв. ред. Ю. М. Забродин, В. В. Плотников. — Орел: ВНИИ охраны труда, 1988. — 175 с.
109. *Методы* социальной психологии / Под ред. Е. С. Кузьмина, В. Е. Семенова. — Л., 1977. — 247 с.
110. *Мильман В. Э.* Внутренняя и внешняя мотивация учебной дея- тельности // Вопр. психологи. — 1987. — № 5.
111. *Нетрадиционные* способы оценки качества знаний школьников: Психол.-пед. аспект: Сб. науч. тр. / Под ред. Е. Д. Божович. — М., 1985. — 96 с.
112. *Нормативные* предписания разработчикам и пользователям психодиагностических методик // Вопр. психологии. — 1987. — № 5. — С. 176—181.
113. *Обухова Л. Ф.* Детская психология: теории, факты, проблемы. — М., 1995. — 360 с.
114. *Овчарова Р. В.* Справочная книга школьного психолога. — М., 1993. — 256 с.
115. *Одаренные* дети / Общ. ред. Г. В. Бурменской, В. М. Слущкого. — М., 1991. — 376 с.
116. *Панасюк А. Ю.* Адаптированный вариант методики Д. Вексле- ра. — М., 1973. — 79 с.
117. *Пантилеев С. Р.* Методика исследования самооотношения. — М., 1993. — 32 с.
118. *Петровский А. В.* “Решетка противостояния позиций” как прин- цип диагностики уровня развития межличностных отношений // Вопр. психологии. — 1985. — № 2. — С. 32—39.
119. *Петровский В. А.* Принцип отраженной субъективности в пси- хологическом исследовании личности // Вопр. психологии. — 1985. — № 4.

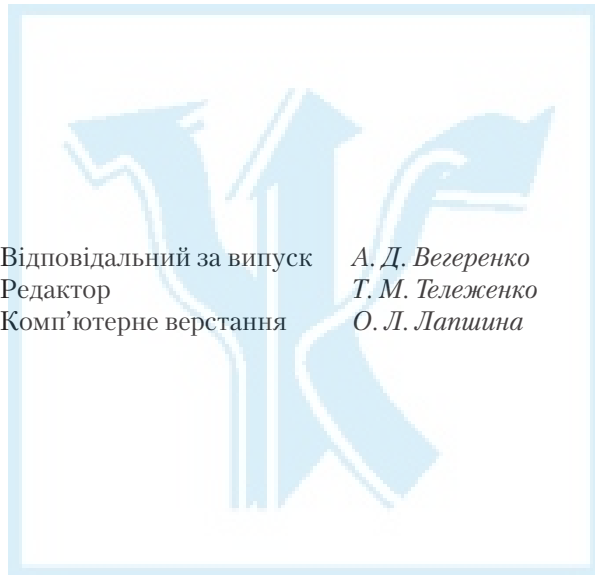
120. *Пиров Г. Д.* Классификация методов в психологии // Психодиагностика в социалистических странах. — Братислава, 1985. — С. 19–25.
121. *Похилько В. И., Федотова Е. О.* Техника репертуарных решеток в экспериментальной психологии личности // Вопр. психологии. — 1984. — № 3. — С. 151–157.
122. *Практикум по общей и экспериментальной психологии* / В. Д. Белин, В. К. Гайда, В. А. Ганзен и др.; Под общ. ред. А. А. Крылова. — Л., 1987. — 256 с.
123. *Практикум по общей психологии* / А. И. Абраменко и др.; Под общ. ред. А. И. Щербакова. — М., 1990. — 288 с.
124. *Практикум по психологии* / Под ред. А. Н. Леонтьева, Ю. Б. Гиппенрейтер. — М., 1972. — 248 с.
125. *Практикум по экспериментальной и прикладной психологии* / Л. И. Вонсовская и др.; Под ред. А. А. Крылова. — Л., 1990. — 272 с.
126. *Психологические исследования социального развития личности.* — М., 1991. — 231 с.
127. *Психология личности: тесты, опросники, методики* / Авт.-сост. Н. В. Кишчева, Н. В. Рябчикова. — М., 1995. — 220 с.
128. *Развитие и диагностика способностей* / Отв. ред. В. И. Дружинин, В. Д. Шадриков. — М., 1991. — 181 с.
129. *Рогов Е. И.* Настольная книга практического психолога в образовании. — М., 1995. — 529 с.
130. *Русалов В. М.* Модифицированный личностный опросник Айзенка. — М., 1992. — 21 с.
131. *Сапогова Е. Е.* Задачи по общей психологии: Учеб. пособие для вузов. — М.: Аспект Пресс, 2001. — 447с.
132. *Сидоренко Е. В.* Методы математической обработки в психологии. — СПб.: ООО “Речь”, 2000. — 350 с.
133. *Ситковская О. Д.* Судебно-психологическая экспертиза аффекта: Метод. пособие. — М., 1983.
134. *Смирнов М. И.* Психологические проблемы личности школьника и ее формирования: Учеб. пособие. — М., 1990. — 75 с.
135. *Собчик Л. Н.* Диагностика межличностных отношений: модифицированный вариант интерперсональной диагностики Т. Лири. — М., 1990. — 48 с.

136. *Собчик Л. Н.* Пособие по применению психологической методики ММРІ. — М., 1971. — 63 с.
137. *Соколова Е. Т.* Проективные методы исследования личности. — М., 1980. — 176 с.
138. *Социально-психологические* методы практической работы в коллективе: диагностика и воздействие / Отв. ред. А. Л. Журавлев, В. А. Хащенко. — М., 1990. — 205 с.
139. *Стиваковская А. С.* Об использовании игровой деятельности для диагностики // Тез. докл. конф. “Проблемы патопсихологии”. — М., 1982. — С. 263–284.
140. *Степанов С. С.* Диагностика интеллекта методом рисуночного теста. — М., 1995. — 96 с.
141. *Суходольский Г. В.* Основы математической статистики для психологов. — М., 1972. — 428 с.
142. *Тарасов К. Е., Великов В. К., Фролова А. И.* Логика и семиотика диагноза (методологические проблемы). — М.: Медицина, 1989. — 272 с.
143. *Тышкова М.* Исследование устойчивости личности детей и подростков в трудных ситуациях // Вопр. психологии. — 1987. — № 1.
144. *Тьюки Дж.* Анализ результатов наблюдений. Разведочный анализ. — М.: Мир, 1981. — 693 с.
145. *Урунтеева Г. А., Афонькина Ю. А.* Практикум по детской психологии / Под ред. Г. А. Урунтеевой. — М., 1995. — 291 с.
146. *Файзуллаев А. А.* Мотивационная саморегуляция личности. — Ташкент, 1987.
147. *Филимоненко Ю. И., Тимофеев В. И.* Руководство к методике исследования интеллекта у детей Д. Векслера (WiSc). — СПб., 1992.
148. *Франселла Ф., Баннистер Д.* Новый метод исследования личности. — М., 1987. — 234 с.
149. *Фридман Л. М. и др.* Изучение личности учащегося и учебных коллективов. — М., 1988. — 207 с.
150. *Херсонский Б. Г.* “Пиктограмма” как метод изучения личности в норме и при некоторых нервно-психических заболеваниях: Метод. рекомендации. — Л., 1984. — 28 с.
151. *Худик В. А.* Психологическая диагностика детского развития: Методы исследований. — К., 1992. — 220 с.

152. *Худик В. А.* Психология аномального развития личности в детском и подростково-юношеском возрасте. — К., 1993. — 144 с.
153. *Черны В., Колларик Т.* Компендиум психодиагностических методов: В 2 т. — Братислава, 1988. — Т. 1. — 202 с.; Т. 2. — 239 с.
154. *Чудновский В. Э.* Нравственная устойчивость личности: Психол. исслед. — М., 1981. — 201 с.
155. *Шапкин С. А.* Экспериментальное изучение волевых процессов. — М.: Смысл; ИПРАН, 1997. — 140 с.
156. *Шванцара Й. и др.* Диагностика психического развития. — Прага, 1978. — 388 с.
157. *Шевандрин Н. И.* Применение методов психодиагностики в педагогической практике. — Ч. 1: Основы общей психодиагностики. — Ростов н/Д., 1985. — 420 с.
158. *Шевандрин Н. И.* Социальная психология в образовании. — Ч. 1: Концептуальные и прикладные основы социальной психологии. — М., 1995. — 544 с.
159. *Шмелев А. Г.* Введение в экспериментальную психосемантику: Теорет.-методолог. основания и психодиагност. возможности. — М., 1983. — 158 с.
160. *Шмелев А. Г.* Традиционная психометрика и экспериментальная психосемантика: объективная и субъективная парадигмы анализа данных // *Вопр. психологии.* — 1982. — № 5. — С. 36–46.
161. *Шмелев А. Г., Похилько В. И.* Адаптация тест-опросников: проблемы конструирования // *Вопр. психологии.* — 1985. — № 4. — С. 126–134.
162. *Шмелев А. Г., Похилько В. И., Козловская-Тельнова А. Ю.* Практикум по экспериментальной психосемантике: тезаурус личностных черт. — М., 1988. — 208 с.
163. *Щебетенко А. И.* Тесты для делового человека и для всех. — Пермь, 1995. — 197 с.
164. *Энциклопедия психологических тестов для детей.* — М.: Арнадия, 1997. — 256 с.
165. *Юнг К.* Психологические типы. — М., 1995. — 716 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Загальна психодіагностика”	4
Завдання для самостійної роботи з дисципліни “Загальна психодіагностика”	4
Список літератури	35

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Вегеренко</i>
Редактор	<i>Т. М. Тележенко</i>
Комп'ютерне верстання	<i>О. Л. Лапшина</i>

МАУП

Зам. № ВКЦ-3091

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП